

Sygn. akt I ACa 921/21

WYROK

W IMIENIU RZECZYPOSPOLITEJ POLSKIEJ

Dnia 21 czerwca 2022 r.

Sąd Apelacyjny w Warszawie I Wydział Cywilny w składzie następującym:

Przewodniczący: Sędzia Beata Kozłowska

Protokolant: Małgorzata Brych

po rozpoznaniu w dniu 14 czerwca 2022 r. w Warszawie

na rozprawie

sprawy z powództwa A. K., J. K.

przeciwko R. Bank (...) z siedzibą w W.

o zapłatę i ustalenie

na skutek apelacji pozwanego

od wyroku Sądu Okręgowego w Warszawie

z dnia 29 września 2021 r., sygn. akt XXIV C 1472/19

I. zmienia zaskarżony wyrok:

- w punkcie drugim częściowo w ten sposób, że zastrzega, iż zapłata zasądzonej na rzecz powodów kwoty 99 742,65 zł (dziewięćdziesiąt dziewięć tysięcy siedemset czterdzieści dwa złote sześćdziesiąt pięć groszy) nastąpi po zaoferowaniu pozwanemu przez powodów kwoty 149 900 zł (sto czterdzieści dziewięć tysięcy dziewięćset złotych),

II. oddala apelację w pozostałym zakresie,

III. zasądza od R. Bank (...) z siedzibą w W. na rzecz A. K. i J. K. kwotę 4050 zł (cztery tysiące pięćdziesiąt złotych) tytułem zwrotu kosztów postępowania apelacyjnego.

Beata Kozłowska

Sygn. akt I ACa 921/21

UZASADNIENIE

Powodowie J. K. i A. K. pozwem z dnia 23 stycznia 2018 r., sprecyzowanym pismem z dnia 7 marca 2018 r., wnieśli o zasądzenie od pozwanego (...) Bank (...) S.A. z siedzibą w W. (obecnie R. Bank (...) z siedzibą w W. z Oddziałem w (...)) na ich rzecz solidarnie kwoty 32 980,33 zł wraz z ustawowymi odsetkami za opóźnienie od dnia 23 stycznia 2018 r. do dnia zapłaty z tytułu świadczenia nienależnego w postaci nadpłat rat kredytu hipotecznego indeksowanego do waluty franka szwajcarskiego w okresie od 14 marca 2008 r. do 15 stycznia 2018 r. Powodowie wnieśli również o zasądzenie od pozwanego na ich rzecz kosztów postępowania.

W piśmie z dnia 24 listopada 2019 r. powodowie zmodyfikowali powództwo, wnosząc o:

1. zasądzenie od pozwanego na rzecz powodów kwoty 99.742,65 zł tytułem zwrotu nienależnego świadczenia uiszczonego przez powodów na rzecz pozwanego do dnia 8 listopada 2019 r. włącznie, wobec nieważności zawartej przez strony na skutek stosowania przez pozwanego klauzul abuzywnych;

2. stwierdzenia nieważności umowy o kredyt hipoteczny nr (...) zawartej w dniu 23 stycznia 2008 r. wobec zawarcia w treści tej umowy przez pozwanego klauzul abuzywnych, których usunięcie prowadzi do nieważności całości umowy;

Ewentualnie - w przypadku uznania przez Sąd, że w przedmiotowej sprawie nie zachodzą podstawy do wydania wyroku zgodnego z pkt 1 i 2 żądania, powodowie wnieśli o zasądzenie od pozwanego na rzecz powodów kwoty 37 468,85 zł wraz z ustawowymi odsetkami za opóźnienie od dnia wniesienia pozwu do dnia zapłaty, tytułem nadpłaty powstałej na skutek stosowania przez pozwanego klauzul niedozwolonych dotyczących indeksacji kwoty kredytu udzielonego powodom na podstawie umowy o kredyt hipoteczny nr (...) zawartej w dniu 23 stycznia 2008 r. a kwotą, która byłaby należna pozwanemu z tytułu zawarcia umowy przy wskazaniu, że zawarte w umowie postanowienia o indeksacji kwoty kredytu do franka szwajcarskiego są nieważne, jako że stanowią niedozwolone klauzule umowne, a co za tym idzie winny być pominięte przy ustalaniu wysokości zobowiązania powodów oraz że postanowienia przewidujące indeksację kwoty kredytu pozostają w sprzeczności z istotą umowy kredytu hipotecznego, jak również naruszają dobre obyczaje poprzez ukrycie w ten sposób w umowie ryzykownego instrumentu finansowego bez dopełnienia obowiązków informacyjnych, od dnia zawarcia umowy do dnia wniesienia powództwa.

Pozwany R. (...) z siedzibą w W., obecnie R. Bank (...) z siedzibą w W. z Oddziałem w (...), w odpowiedzi na pozew wniósł o oddalenie powództwa w całości oraz o zasądzenie od strony powodowej na rzecz pozwanej kosztów postępowania. Pozwany wskazał, że roszczenie jest niezasadne, bowiem powodowie byli świadomi ryzyka kursowego, a przede wszystkim wpływu kursu waluty na wysokość ich zobowiązania oraz na wysokość raty z uwagi na złożenie stosownych oświadczeń w tym zakresie. Pozwany twierdził, że wyrażona kwota kredytu we frankach szwajcarskich nie podlegała zmianom w trakcie obowiązywania umowy, a indeksacja kredytu to umowna klauzula waloryzacyjna. Pozwany podniósł zarzut przedawnienia roszczeń dochodzonych przez powodów. W ocenie pozwanego stwierdzenie, że indeksacja została ukształtowana w umowie nieprawidłowo nie może prowadzić do unieważnienia umowy. Indeksacja kredytu i zobowiązanie do spłaty kredytu były wynikiem wzajemnych uzgodnień między stronami i dlatego nie spełniły się przesłanki z art. 385⁽¹⁾k.c. Według pozwanego samo brzmienie kwestionowanych postanowień, bez względu na ich literalne ujęcie, nie rodzi po stronie powodowej żadnych skutków materialnych, które naruszałoby ich interesy.

Pozwany wniósł również o oddalenie powództwa w zmodyfikowanym kształcie.

Wyrokiem z dnia 29 września 2021 r. Sąd Okręgowy w Warszawie:

I. ustalił, że umowa o kredyt hipoteczny nr (...) zawarta w dniu 23 stycznia 2008 r. pomiędzy A. K. i J. K. a (...) S.A. Spółka Akcyjna (...) w (...) z siedzibą w W. jest nieważna;

II. zasądził od pozwanego R. Bank (...) z siedzibą w W. (Oddział w (...)) łącznie na rzecz powodów A. K. i J. K. kwotę 99.742,65 zł,

III. kosztami procesu obciążył w całości pozwanego R. Bank (...) z siedzibą w W. (Oddział w (...)), pozostawiając ich szczegółowe wyliczenie referendarzowi sądowemu.

Swe rozstrzygnięcie Sąd Okręgowy oparł na następujących ustaleniach faktycznych i następujących ocenach prawnych:

Powodowie J. K. i A. K. poszukiwali możliwości uzyskania kredytu na zakup mieszkania. (...) S.A. Spółka Akcyjna odmówił udzielenia kredytu w złotych polskich z uwagi na sytuację zawodową powoda, zaoferował natomiast

powodom kredyt hipoteczny indeksowany do waluty obcej jako korzystny produkt z niższymi ratami. Pracownik banku zapewniał powodów, że to bezpieczny produkt, zaś wahania kursów walut będą stabilne.

W dniu 4 stycznia 2008 r. J. K. i A. K. zwrócili się do (...) S.A. Spółką Akcyjną z (...) w W. działającego pod nazwą handlową (...) z wnioskiem o udzielenie kredytu w wysokości 149 900 zł na okres 480 miesięcy. Wniosek został sporządzony w oparciu o gotowy formularz do wypełnienia. W polu „waluta kredytu” istniała możliwość wyboru waluty spośród PLN i (...). Wnioskodawcy zaznaczyli pole (...).

Razem z wnioskiem kredytowym powodowie złożyli „Oświadczenie Wnioskodawcy związane z ubieganiem się o kredyt hipoteczny indeksowany do waluty obcej”, w którym powodowie oświadczyli, że zostali zapoznani przez pracownika banku z kwestią ryzyka kursowego w przypadku udzielenia kredytu indeksowanego do waluty obcej oraz że:

- będąc w pełni świadomym ryzyka kursowego, rezygnuje z możliwości zaciągnięcia kredytu w złotych i dokonuje wyboru zaciągnięcia kredytu indeksowanego do waluty obcej,
- znane mu są postanowienia „Regulaminu kredytu hipotecznego udzielonego przez (...) w odniesieniu do kredytów indeksowanych do waluty obcej,
- został poinformowany, że aktualna wysokość kursów waluty obcej dostępna jest w placówkach banku,
- jest świadomy, że ponosi ryzyko kursowe związane z wahaniami kursów waluty, do której indeksowany jest kredyt,
- jest świadomy, że ryzyko kursowe ma wpływ na wysokość zobowiązania względem banku, wynikającego z umowy o kredyt oraz na wysokość rat spłaty kredytu,
- jest świadomy, że kredyt zostanie wypłacony w złotych na zasadach opisanych w ww. Regulaminie,
- jest świadomy, że saldo zadłużenia kredytu wyrażone jest w walucie obcej, rata kredytu wyrażone jest w walucie obcej i podlegają spłacie w złotych na zasadach opisanych w ww. Regulaminie.

Przed zawarciem umowy powodom nie przedstawiono dotychczasowej historii kursów waluty (...), pracownik banku mówił o ryzyku kursowym, ale zapewniał o stabilności franka szwajcarskiego, informował powodów, że zawierana umowa kredytu jest umową standardową, zapewniał, że kredyt udzielony we frankach szwajcarskich jest znacznie korzystniejszy. Powodowie, mimo, że nie do końca rozumieli zasadę indeksacji kredytu do waluty obcej oparli się na opinii pracownika banku jako opinii fachowca.

W dniu 23 stycznia 2008 r. powodowie zawarli z (...) S.A. Spółka Akcyjna Oddział w (...) z siedzibą w W. umowę o kredyt hipoteczny nr (...), na mocy której bank udzielił powodom kredytu na cel i na warunkach określonych w umowie kredytu, a powodowie zobowiązali się do korzystania z kredytu na warunkach określonych w umowie i Regulaminie oraz zwrotu kwoty wykorzystanego kredytu wraz z odsetkami, opłatami, prowizjami i innymi kosztami w terminach spłaty określonych w umowie. Bank oddał powodom do dyspozycji kwotę 149 900 zł indeksowaną do waluty franka szwajcarskiego (...). Kredyt przeznaczony był na zakup lokalu mieszkalnego na rynku wtórnym – odrębnej własności lokalu nr (...) położonego w budynku przy ul. (...) -Curie 3 w L.. Kredyt został udzielony na okres 480 miesięcy, powodowie zobowiązali się do zapłaty prowizji w wysokości 1 199,20 zł (§ 2 Umowy). Kredyt oprocentowany został według zmiennej stopy procentowej, która na dzień sporządzenia umowy wynosiła 4,005 % w stosunku rocznym – z zastrzeżeniem postanowień regulaminu w zakresie ustalania wysokości oprocentowania. Zmienna stopa procentowa ustalana była jako suma stopy referencyjnej LIBOR 3M (...) oraz stałej marży banku w wysokości 1.35 punktów procentowych. Oprocentowanie kredytu ulegało zmianie w zależności od zmiany stopy referencyjnej LIBOR 3M (...). Szczegółowe zasady naliczania odsetek, ustalania wysokości oprocentowania oraz zasady zmiany oprocentowania znajdują się w Regulaminie (§ 3 Umowy).

Wypłata kredytu została jednorazowo zrealizowana pod warunkiem spełnienia przez kredytobiorcę warunków uruchomienia kredytu. Spłata kredytu następowała w 480 miesięcznych ratach równych, obejmujących część

kapitałową oraz część odsetkową, przy czym w okresie karencji kapitału płatne są wyłącznie raty odsetkowe. Raty kredytu oraz inne należności związane z kredytem pobierane były z rachunku bankowego wskazanego przez powodów w treści pełnomocnictwa, stanowiącego załącznik do umowy. Informacje dotyczące zmian stopy procentowej, wysokości rat spłaty oraz terminów spłaty powodowie otrzymali w wyciągu bankowym dotyczącym umowy kredytu (§ 5 i 6 umowy).

Na zabezpieczenie spłaty kredytu wraz z odsetkami i innymi należnościami ustanowiona została hipoteka kaucyjna do kwoty 299 800 zł na finansowanej nieruchomości oraz cesja praw na rzecz banku z polisy ubezpieczenia ww. nieruchomości od ognia i innych zdarzeń losowych. Powodowie zobowiązali się również m.in. do posiadania rachunku bankowego w będącym poprzednikiem prawnym pozwanego Banku oraz do utrzymywania na tym rachunku bankowym wystarczających środków do regulacji zobowiązań wynikających z umowy w całym okresie obowiązywania umowy (§ 10 ust 1 pkt 4 lit b Umowy).

Powodowie nieodwołalnie upoważnili bank do pobierania bez ich odrębnej dyspozycji środków pieniężnych zgromadzonych na rachunkach bankowych indywidualnych lub wspólnych prowadzonych przez bank (w tym rachunkach z lokat terminowych), w każdym wypadku gdy kredytobiorca posiada wymagalne zobowiązania z tytułu umowy i nie dokonuje ich spłaty w terminach przewidzianych w umowie.

Integralną część umowy stanowił Regulamin kredytu hipotecznego udzielonego przez (...), zwany (...) (§ 1 pkt 2 Umowy).

W § 2 pkt 2 i 12 Regulaminu zawarta jest definicja użytego w Regulaminie pojęcia kredytu indeksowanego do waluty obcej, którym jest kredyt oprocentowany według stopy procentowej, opartej na stopie referencyjnej, dotyczącej waluty innej niż złote, którego wypłata oraz spłata odbywa się w złotych w oparciu o kurs waluty obcej do złotych według Tabeli przez którą to należy rozumieć tabelę kursów walut obcych obowiązujących w banku. Zgodnie z § 2 pkt 17 Regulaminu stopa referencyjna jest to stopa od której zmienności zależy wysokość zmiennej stopy procentowej, zgodnie z postanowieniami Regulaminu, określana jako WIBOR oraz LIBOR. Zgodnie z § 2 pkt 17 lit b) Regulaminu LIBOR to stopa procentowa, według której banki gotowe są udzielać pożyczek w walutach wymienialnych innym bankom na londyńskim rynku bankowym, przy czym indeks przy nazwie stopy oznacza okres, jakiego dotyczy stopa. Stopa LIBOR ustalana jest w dni robocze na podstawie stóp zgłaszanych przez uczestników fixingu organizowanych przez (...) Stowarzyszenie (...) ((...)) i podawana jest ok godz. 11 czasu londyńskiego przez serwis (...).

Zgodnie z § 4 pkt 1 i 2 Regulaminu kredyt udzielany jest w złotych. Na wniosek wnioskodawcy bank udziela kredytu indeksowanego do waluty obcej. W przypadku kredytu indeksowanego do waluty obcej wnioskodawca wnioskuje o kwotę kredytu wyrażoną w złotych, z zaznaczeniem, iż wniosek dotyczy kredytu indeksowanego do waluty obcej. Maksymalny okres kredytowania wynosi 420 miesięcy.

Stosownie do § 5 Regulaminu kredyt oprocentowany jest według zmiennej stopy procentowej. Odsetki naliczane są codziennie od dnia uruchomienia kredytu, od bieżącego salda zadłużenia, przy założeniu, że rok ma 365 dni, a miesiąc rzeczywistą ilość dni. Zmienna stopa procentowa w pierwszy okresie bazowym przyjmuje wartość ustalona jako suma stopy referencyjnej i marży banku, a oprocentowanie kredytu ulega zmianie w zależności od zmian stopy referencyjnej.

Zgodnie z § 6 pkt 1 i 2 Regulaminu w przypadku opóźnień w spłacie kredytu bank stosuje oprocentowanie od zadłużenia przeterminowanego. Odsetki od zadłużenia przeterminowanego naliczane są od przeterminowanego kapitału kredytu, który nie został spłacony przez kredytobiorcę w terminie – począwszy od dnia wymagalności do dnia poprzedzającego dzień spłaty włącznie.

Zgodnie z § 7 pkt 4 Regulaminu w przypadku kredytów indeksowanych do waluty obcej, wypłata kredytu następuje w złotych według kursu nie niższego niż kurs kupna zgodnie z Tabelą obowiązującą w momencie wypłaty środków z kredytu. W przypadku wypłaty kredytu w transzach, stosuje się kurs nie niższy niż kurs kupna zgodnie z Tabelą obowiązującą w momencie wypłaty środków z kredytu. Saldo zadłużenia z tytułu kredytu wyrażone jest w walucie obcej i obliczone jest według kursu stosowanego przy uruchomieniu kredytu. W przypadku wypłaty kredytu w transzach,

saldo zadłużenia kredytu obliczane jest według kursów stosowanych przy wypłacie poszczególnych transz. Aktualne saldo zadłużenia kredytobiorca otrzymuje listownie na podstawie § 11. W przypadku, gdy wypłacona kwota kredytu nie pokrywa w całości kwoty zobowiązania lub kosztów inwestycji, kredytobiorca zobowiązany jest do pokrycia różnicy ze środków własnych. Bank ma prawo żądać od kredytobiorcy udokumentowania posiadania oraz wniesienia ww. środków.

Stosownie do § 9 ust 1 Regulaminu raty kredytu pobierane są z rachunku bankowego Kredytobiorcy, prowadzonego w złotych, wskazanego w umowie. Zgodnie z § 9 ust. 2 Regulaminu w przypadku kredytów indeksowanych do waluty obcej raty kredytu podlegające spłacie wyrażone są w walucie obcej i w dniu wymagalności raty kredytu pobierane są z rachunku bankowego według kursu sprzedaży zgodnie z Tabelą obowiązującą w Banku na koniec dnia roboczego poprzedzającego dzień wymagalności raty spłaty kredytu, jeśli dzień wymagalności raty kredytu przypada na dzień wolny od pracy, stosuje się kurs sprzedaży zgodnie z Tabelą obowiązującą w banku na koniec ostatniego dnia roboczego poprzedzającego dzień wymagalności raty spłaty kredytu.

Zgodnie z § 13 ust 7 Regulaminu w przypadku kredytów indeksowanych do waluty obcej, wcześniejsza spłata dokonywana jest w oparciu o kurs sprzedaży zgodnie z Tabelą obowiązującą w Banku w momencie realizacji dyspozycji.

Zgodnie z § 14 pkt 1-7 Regulaminu bank na wniosek kredytobiorcy może wyrazić zgodę na zmianę waluty kredytu, z zastrzeżeniem postanowień ust 2-4, przy czym przedmiotem zmiany waluty kredytu jest kwota kapitału kredytu. Zgodnie zaś z § 14 pkt 8 Regulaminu obliczenie kwoty kapitału po zmianie waluty kredytu następuje w przypadku zmiany waluty kredytu z waluty obcej na złote – według kursu sprzedaży waluty obcej do złotych, zgodnie z Tabelą obowiązującą na 2 dni robocze przed dniem realizacji zmiany waluty kredytu, zaś w przypadku zmiany waluty kredytu ze złotych na walutę obcą – według kursu kupna waluty obcej do złotych, zgodnie z Tabelą obowiązującą na 2 dni robocze przed dniem realizacji zmiany waluty kredytu. Możliwa była również zmiana z waluty obcej na inną walutę obcą.

Zgodnie z § 21 ust 3 Regulaminu w przypadku postawienia kredytu indeksowanego do waluty obcej w stan wymagalności bank dokonuje zamiany waluty kredytu na złote według kursu sprzedaży zgodnie z aktualną Tabelą obowiązującą w banku.

W związku z zawarciem umowy o kredyt hipoteczny indeksowany do waluty obcej powodowie oświadczyli, że zostali zapoznani przez pracownika banku z kwestią ryzyka kursowego w przypadku udzielenia kredytu indeksowanego do waluty obcej, będąc w pełni świadomymi ryzyka kursowego rezygnują z możliwości zaciągnięcia kredytu w złotych i dokonują wyboru zaciągnięcia kredytu indeksowanego do waluty obcej, znane są im postanowienia umowy o kredyt oraz „Regulaminu kredytu hipotecznego udzielanego przez (...) w odniesieniu do kredytów indeksowanych do waluty obcej, zostali poinformowani, że aktualna wysokość kursów waluty obcej dostępna jest w placówkach banku.

Powodowie oświadczyli, że są świadomi ponoszenia ryzyka kursowego związanego z wahaniami kursów waluty, do której indeksowany jest kredyt, ryzyko kursowe ma wpływ na wysokość zobowiązania względem banku wynikającego z umowy o kredyt oraz na wysokość spłaty rat kredytu, kredyt zostanie wypłacony w złotych na zasadach opisanych w regulaminie, saldo zadłużenia kredytu wyrażone jest w walucie obcej, raty kredytu wyrażone są w walucie obcej i podlegają spłacie w złotych na zasadach opisanych w Regulaminie.

Kredyt uruchomiony został w dniu 15 lutego 2008 r. w jednej transzy.

Następcą prawnym (...) S.A. Spółka Akcyjna Oddział w (...) z siedzibą w W. jest R. Bank (...) z siedzibą w W. z Oddziałem w (...).

Powyższy stan faktyczny Sąd ustalił w oparciu o powołane wyżej dowody, nie znajdując podstaw do kwestionowania ich wiarygodności.

Jako nieistotny dla rozstrzygnięcia Sąd Okręgowy uznał dowód z zeznań świadków A. S..

Opinia biegłego z zakresu bankowości oraz opinia uzupełniająca ostatecznie nie miały znaczenia dla rozstrzygnięcia, bowiem umowa o kredyt hipoteczny została uznana za nieważną. Sąd pouczył powodów o skutkach prawnych i finansowych unieważnienia umowy kredytowej, powodowie oświadczyli, że są świadomi wszystkich skutków ewentualnej decyzji Sądu w tym zakresie, wskazywali, że ich zdaniem jest to dla nich korzystne rozwiązanie. Ponadto powodowie, niezależnie od pouczenia Sądu, złożyli takie oświadczenie na piśmie.

Ustalając stan faktyczny na podstawie art. 235² § 1 pkt 2) k.p.c. Sąd pominął dowód z dokumentów znajdujących się na karcie 118-122v, 184 (Zarządzenia Dyrektora Generalnego z dnia 28.04.2009r., 01.07.2009 r., 29.06.2009 r.), jako niemających znaczenia dla rozstrzygnięcia.

Wysokość świadczeń spełnionych przez powodów z tytułu wykonania umowy o kredyt na rzecz pozwanego Sąd Okręgowy ustalił w oparciu o wyliczenia powodów oraz zaświadczenie wydane przez samego pozwanego. Pozwany zobowiązany do zajęcia jednoznacznego stanowiska, czy kwestionuje przedmiotowe wyliczenia, w piśmie procesowym z dnia 7 września 2020 r. wskazał jedynie, iż wskazana przez powodów kwota jest niepoprawna pod względem arytmetycznym z uwagi na fakt, że raty kapitałowo - odsetkowe nie są równe w ramach obowiązywania jednej stawki referencyjnej, raty kapitałowo - odsetkowe nie uwzględniają rzeczywistej ilości dni w miesiącu oraz 365 dni w roku, część kapitałowa rat jest nieprawidłowa w związku z tym podstawa naliczania odsetek do kolejnej raty również jest nieprawidłowa. Oprocentowanie kredytu w trzeciej racie jest niezgodne z rzeczywistym oprocentowaniem oraz stawka referencyjna powinna zostać zmieniona od czwartej raty kredytu. Zarzut ten Sąd Okręgowy uznał za niezasadny, bowiem roszczenie powodów dotyczyło jedynie części świadczenia uiszczonego przez nich na rzecz banku, a zatem kwota ta niewątpliwie mieści się w wysokości całości uiszczonych przez nich świadczeń tytułem spłaty kolejnych rat.

Za wiarygodne Sąd Okręgowy uznał zeznania powodów. Zeznania te były spójne, logiczne i brak było podstaw, aby odmówić im wiarygodności.

Sąd Okręgowy uznał, że powództwo – w zakresie żądania głównego – zasługiwało na uwzględnienie.

W niniejszej sprawie powodowie domagali się zasądzenia od pozwanego kwoty 99.742,65 zł tytułem zwrotu nienależnego świadczenia uiszczonego przez powodów na rzecz pozwanego do dnia 8 listopada 2019 r. włącznie, wobec nieważności zawartej przez strony na skutek stosowania przez pozwanego klauzul abuzywnych oraz stwierdzenia nieważności umowy o kredyt hipoteczny nr (...) zawartej w dniu 23 stycznia 2008 r. wobec zawarcia w treści tej umowy przez pozwanego klauzul abuzywnych, których usunięcie prowadzi do nieważności całości umowy;

Podstawę żądania powodów stanowi art. art. 410 § 1 i 2 k.c. w zw. z art. 405 k.c. Podstawę żądania ustalenia, że umowa kredytowa łącząca strony jest nieważna, stanowi art. 189 k.p.c.

Zdaniem Sądu Okręgowego w sprawie niniejszej powodom przysługuje interes prawny do wytoczenia powództwa o ustalenie nieważności umowy kredytu, bowiem rozstrzygnięcie kwestii ważności umowy pozwoli wyjaśnić sytuację prawną powodów co do istnienia i zakresu ich obowiązku świadczenia w przyszłości.

Zdaniem Sądu Okręgowego w sprawie niniejszej istnieją dwie podstawy uznania nieważności umowy. Po pierwsze, zawarta przez powodów umowa jest nieważna wobec sprzeczności z przepisami prawa, a mianowicie wobec braku jednoznacznego i obiektywnego wskazania w umowie kwoty kredytu, tj. braku określenia wszystkich niezbędnych elementów konstrukcyjnych umowy kredytu (art. 58 § 1 k.c. w zw. z art. 69 ust 1 i 2 Prawa bankowego, jest sprzeczna w właściwością stosunku zobowiązaniowego, zasadami współżycia społecznego i przekracza zasadę swobody umów (art. 353¹ k.c.), z zasadą nominalizmu wobec niedopuszczalności zastosowania klauzuli waloryzacyjnej (art. 358¹ § 1 i 2 k.c.), nie wypełnia również przesłanek z art. 353 k.c. Po drugie, umowa zawiera niedozwolone postanowienia umowne, którymi powodowie nie są związani, a których eliminacja z treści umowy prowadzi do upadku umowy. Do postanowień tych należą postanowienia umowy i Regulaminu kredytu hipotecznego udzielanego przez (...)

wprowadzające mechanizm indeksacji, a mianowicie: § 2 ust 1 umowy, co do Regulaminu § 2 pkt 2 i 12, § 2 pkt 14, § 4 ust 1, § 7 ust 4, § 9 ust 2 pkt 1 i 2, § 13 ust 7, § 14 ust 4 pkt 1 i ust 8, § 15 ust 3 pkt 3 lit b), § 15 ust 3 pkt 7 lit b), § 21 ust 3.

Sąd Okręgowy odwołując się do wynikającej z treści art. 69 prawa bankowego definicji umowy kredytu wskazał, że przedmiotem kredytu musi być określona kwota pieniężna. Zawarta przez powodów z poprzednikiem prawnym pozwanego banku umowa o kredyt hipoteczny jest umową nieważną, gdyż wskazana w treści umowy kredytu kwota pełniła jedynie funkcję informacyjną, saldo zadłużenia powodów było wyrażone w kwocie stanowiącej wykreowaną przez bank kwotę obliczoną przy użyciu nieznanego powodom miernika. Kredytobiorcy na dzień zawarcia umowy nie znali więc kwoty kapitału do zwrotu, a tym samym ostatecznej kwoty zaciąganego kredytu. Brak jednoznacznie wskazanej kwoty zobowiązania stanowi podstawową przesłankę do stwierdzenia, że cała umowa o kredyt indeksowany jest nieważna. Argumentem podważającym ważność umowy kredytu indeksowanego, jest sprzeczność tej umowy z treścią art. 69 ustawy prawo bankowe oraz nieprecyzyjne określenie kwoty kredytu do zwrotu, która to kwota opisana jest jako kwota w polskich złotych, wypłacana w złotych polskich, jednakże powód zobowiązany był do zwrotu kwoty po przeliczeniu według nieznanego kursu waluty franka szwajcarskiego stosowanego i ustalanego dowolnie przez bank.

Umowa zwarta przez powodów z poprzednikiem prawnym pozwanego jest sprzeczna z art. 69 prawa bankowego oraz art. 720 k.c. Powodowie byli bowiem zobowiązani do zwrotu kwoty innej aniżeli kwota przekazanego powodom kapitału.

Ponadto w umowie znajdują się klauzule indeksacyjne, które pozwalają bankowi w sposób dowolny kształtować kursy walut, przez co nigdy nie dochodzi do spłaty nominalnej wartości kredytu. Niemożliwe jest przez to określenie wysokości samego kredytu do zwrotu, jak i poszczególnych rat, co świadczy o odejściu od konstrukcji kredytu, którego kluczowym elementem jest obowiązek zwrotu kwoty otrzymanej. Co więcej, w wyniku ustalanego jednostronnie przez bank kursu waluty powstaje dodatkowy koszt kredytu nieprzewidziany w samej umowie oraz w przepisach ustawy prawo bankowe.

Brak określenia wysokości świadczenia kredytobiorców przesądzał o sprzeczności treści umowy z art. 353¹ k.c. i art. 69 prawa bankowego.

W ocenie Sądu Okręgowego wejście w życie tzw. ustawy „antyspreadowej”, tj. ustawy z dnia 29.07.2011r. o zmianie ustawy – Prawo bankowe oraz niektórych innych ustaw, dającej możliwość spłaty kredytu bezpośrednio w walucie franka szwajcarskiego, a w szczególności możliwość wnioskowania przez kredytobiorców o aneksowanie umowy, nie przekreśla zasadności powyższych rozważań co do charakteru i ważności umowy zawartej pomiędzy stronami. Rozwiązanie to nie dotyczy bowiem umów dotkniętych nieważnością.

Zdaniem Sądu Okręgowego umowa zawarta przez powodów z poprzednikiem prawnym pozwanego pozostaje sprzeczna z zasadą swobody umów wyrażoną w art. 353¹ k.c. Sprzeczne z istotą stosunków umownych są zapisy umowy, w której strona ekonomicznie silniejsza, czyli kredytodawca, byłby upoważniony do jednostronnego określenia kursu tej waluty, która została określona jako właściwa dla oznaczenia wysokości rat obciążających kredytodawcę. Zamieszczenie w takiej umowie takiej klauzuli nie może zostać uznane za działanie pozostające w granicach swobody umów z art. 353¹ k.c., lecz za rażące przekroczenie tej granicy.

Zdaniem Sądu Okręgowego w przypadku umowy objętej żądaniem pozwu doszło do naruszenia granic swobody umów ze względu na narzucony przez bank sposób ustalania wysokości kwoty podlegającej wypłacie oraz zwrotowi - a więc głównych świadczeń stron. Ustalenie wysokości kwoty zwracanego kredytu wiązało się z koniecznością odwołania się do kursów walut ustalanych jednostronnie przez bank w tabeli kursów. Tymczasem ani umowa, ani inne wzorce umowne stanowiące podstawę ustalenia treści łączącego strony stosunku prawnego, nie określały zasad ustalania tych kursów. W świetle przesłanek wynikających z art. 58 § 1 k.c. postanowienia umowy i regulaminu dotyczące zasad określania kursów waluty kredytu, stosowanych do ustalenia wysokości świadczeń stron, są sprzeczne z ustawą jako

ukształtowane z naruszeniem właściwości (natury) stosunku prawnego, a więc z przekroczeniem określonych w art. 353¹kc granic swobody umów.

Bez znaczenia jest nawet de facto sposób w jaki bank w rzeczywistości ustalał kursy walut. Naruszenie istoty stosunku zobowiązaniowego oznacza przekroczenie granic swobody umów określonych w art. 353¹ k.c. i prowadzi do nieważności czynności prawnej jako sprzecznej z ustawą (art. 58 k.c.). Dotknięte nieważnością postanowienia dotyczyły bowiem głównego świadczenia kredytobiorcy, tj. zwrotu kwoty wykorzystanego kredytu i zapłaty odsetek, co należy do essentialia negotii umowy kredytu. Kredytujący bank nie dopuszczał możliwości negocjacji postanowień umowy dotyczących sposobu ustalania kursów walut, które stanowiły element podstawowy dla określenia konstrukcji zaoferowanego kredytu. Bank nie miał też mieć technicznej możliwości wykonania umowy w inny sposób niż w oparciu o własne tabele kursów. Tym samym zasadne jest założenie, że bez postanowień dotyczących sposobu określania kursów walut, strony zawarłyby umowy kredytu.

Mając powyższe na względzie należało uznać, że umowa o kredyt hipoteczny nr (...) zawarta pomiędzy powodami a pozwanym w dniu 23 stycznia 2008 r. jest nieważna co potwierdzało w konsekwencji również zasadność powództwa o zapłatę.

Sąd Okręgowy odniósł się również do zarzutu, że umowa i regulamin zawierają niedozwolone postanowienia umowne w rozumieniu art. art. 385¹ k.c.

Powodowie posiadają status konsumenta w rozumieniu art. 22¹ k.c. Kwestionowane przez powodów postanowienia umowy nie zostały z nimi indywidualnie uzgodnione. Sąd Okręgowy wskazał, że powodowie podpisali przygotowany przez bank, gotowy wzorzec umowy. Pozwany bank nie wykazał, że treść tych postanowień była przedmiotem indywidualnych uzgodnień stron.

Zdaniem Sądu Okręgowego postanowienia umowy w zakresie wypłaty kredytu oraz spłaty kredytu i odsetek stanowią o świadczeniach głównych stron i nie zostały sformułowane w sposób jednoznaczny, przede wszystkim z tego względu, iż umowa kredytowa w postanowieniach dotyczących mechanizmu indeksacji oraz postanowienia regulaminu odsyłają do obowiązującej w banku (...) kursów, powodom nie zostały zaś przedstawione jednoznaczne i zrozumiałe kryteria, wpływające z umowy czy nawet regulaminu, co do jej konsekwencji ekonomicznych. W oparciu o kwestionowane postanowienia nie istniała możliwość ustalenia kwoty kapitału, którą powodowie będą zobowiązani zwrócić lub też jej oszacowania, a po drugie jaką mieli świadczyć w przyszłości na rzecz pozwanego banku (raty). Rozważania co do tej kwestii poczynione już zostały zasadniczo powyżej, w miejscu dotyczącym nieprawidłowego oznaczenia świadczenia stron.

Odwołując się do orzecznictwa Sądu Najwyższego i Trybunału Sprawiedliwości Unii Europejskiej Sąd Okręgowy wyjaśnił, że warunek umowny musi być zrozumiały dla konsumenta nie tylko z gramatycznego punktu widzenia. Umowa musi przedstawiać w sposób przejrzysty konkretne działanie mechanizmu wymiany waluty obcej, do którego odnosi się ów warunek, a także związek między tym mechanizmem a mechanizmem przewidzianym w innych warunkach dotyczących uruchomienia kredytu, tak by rzeczony konsument był w stanie oszacować, w oparciu o jednoznaczne i zrozumiałe kryteria, wpływające dla niego z tej umowy konsekwencje ekonomiczne".

Takich kryteriów kwestionowane postanowienia umowy nie spełniały. Powodowie nie byli w stanie oszacować kwoty, jaką będą musieli w przyszłości zwrócić pozwanemu. Z punktu widzenia transparentności postanowień umownych istotne znaczenie ma również sposób regulacji całego mechanizmu indeksacji, który został zamieszczony w postanowieniach umownych w oddzielnych jednostkach redakcyjnych (co do wypłaty i co do spłaty). Jednocześnie pomimo, że językowo i gramatycznie konsument jest w stanie ustalić, że wysokość po pierwsze salda kredytu, a po drugie wysokość rat jest zależna od mechanizmu indeksacji to działanie mechanizmu wymiany waluty obcej nie zostało w żaden sposób w umowie wyjaśnione, odsyła jedynie do jednostronnie i arbitralnie tworzonych przez

pozwanego wewnętrznych tabel kursowych. Powodowie wprawdzie powinni liczyć się ze zmianami kursu waluty franka szwajcarskiego, jednakże nie mieli wiedzy, jaki konkretnie miernik zostanie zastosowany przez pozwanego.

Samo podpisanie przez powodów oświadczenia stanowi jedynie ogólnikowe do tego nawiązanie. Powodowie mieli co prawda zasadniczą wiedzę o powiązaniu wysokości swojego zobowiązania wobec banku z ryzykiem walutowym to jednak wskazanie, w tym zakresie, że to wyłącznie oni ponoszą całe ryzyko kursowe, jak też wskazanie, iż ryzyko to w żaden sposób nie jest ograniczone nie było wystarczające. Powodowie zostali również zapewniani o stabilności waluty franka szwajcarskiego, poinformowani, że nie mają się czego obawiać. Zdaniem Sądu z uwagi na powyższe należało stwierdzić, iż powodowie nie zostali w sposób rzetelny poinformowani o rzeczywistym ryzyku związanym z indeksacją kredytu, tym bardziej, iż zobowiązanie powodów miało charakter długoterminowy.

Powyższe prowadzi również do wniosku, że kwestionowane postanowienia kształtują prawa i obowiązki powodów sprzecznie z dobrymi obyczajami.

Kwestionowane przez powodów postanowienia umowy pozostawiają pozwanemu bankowi możliwość arbitralnego ukształtowania wysokości zobowiązania powodów, odwołują się bowiem do tabel kursów ustalanych jednostronnie przez bank. Narzucone przez bank zobowiązanie powodów w takim kształcie powoduje, że powodowie ponoszą ryzyko kursowe w żaden sposób nieograniczone. Jednocześnie bank nie był obciążony takim ryzykiem. Tak ukształtowane zobowiązanie konsumenta narusza równorzędność stron. Ponadto, postanowienia umowy nie dawały powodom jakichkolwiek możliwości sprzeciwienia się działaniu pozwanego, co należy uznać za nierównomierny rozkład praw i obowiązków stron umowy.

Dla powyższej oceny nie miały znaczenia późniejsze zmiany umowy, jak i sposób, w jaki pozwany i jego poprzednik prawny umowę wykonywał. Oceny zgodności postanowienia umowy z dobrymi obyczajami dokonuje się według stanu z chwili zawarcia umowy, biorąc pod uwagę jej treść, okoliczności zawarcia oraz uwzględniając umowy pozostające w związku z umową obejmującą postanowienie będące przedmiotem oceny.

Zgodnie z art. 385¹ § 2 k.c. jeżeli postanowienie umowy zgodnie z § 1 nie wiąże konsumenta, strony są związane umową w pozostałym zakresie. Eliminacja postanowień zakwestionowanych przez powodów powoduje, iż umowa nie posiada podstawowych elementów konstrukcyjnych, prowadzi więc do upadku całej umowy. Przede wszystkim brak jest ustaleń co do wysokości zobowiązania powodów względem banku, po całkowitej eliminacji przedmiotowego postanowienia umowa w ogóle nie zawiera reguł pozwalających określić zakres i wysokość zobowiązania. Nie jest przy tym możliwe uznanie, że kwotą tą jest kwotą w złotych polskich oddaną do dyspozycji powodom, gdyż taki zabieg zdaniem Sądu stanowiłby usankcjonowanie niedopuszczalnego działania pozwanego – przedsiębiorcy stosującego wobec konsumenta niedozwolone postanowienia umowne. Z kolei powodowie z uwagi na modyfikację powództwa i reprezentowanie przez profesjonalnego pełnomocnika niewątpliwie są świadomi skutków uznania umowy za nieważną.

Nie ma dyspozytywnych przepisów ustawy, ani ustalonych zwyczajów, które pozwalałyby sądowi określić za strony umowy wysokość salda udzielanego kredytu, ograniczyć mechanizm waloryzacji, aby jej zastosowanie mieściło się w ustawowych granicach definicji kredytu i ustalić wysokość rat, w których kredyt ma być spłacany. Przy tym, nawet gdyby uznać, że w polskim porządku prawnym istnieją dyspozytywne przepisy prawa, które mogą zastąpić wymienione wyżej postanowienia abuzywne to, zdaniem Sądu, i tak nie byłoby możliwe zastąpienie nimi postanowień abuzywnych ze względu na przyczyny zasadnicze, o których mowa niżej, a sprowadzające się do stwierdzenia, że takie orzeczenie stanowiłoby zachętę dla pozwanego banku do dalszego stosowania klauzul niedozwolonych.

Ewentualne uzupełnienie powstałych „luk” w umowie nie może być ponadto dokonane w interesie pozwanego, który jako przedsiębiorca stosował nieuczciwe postanowienia umowne. Wykluczone jest, aby sąd krajowy mógł zmieniać treść nieuczciwych warunków zawartych w umowach. Oznacza to, że nieuprawnione byłoby zastąpienie przez sąd postanowień niedozwolonych innymi, polegającymi np. na odwołaniu się do kursu walut stosowanego przez Narodowy Bank Polski.

Umowa objęta żądaniem pozwu zawierała klauzule abuzywne, które podlegały wyeliminowaniu z jej treści, jako sprzeczne z dobrymi obyczajami i rażąco naruszające prawa konsumenta jako strony słabszej. Po ich wyeliminowaniu nie da się utrzymać przedmiotowej umowy w mocy, ponieważ zmieniałaby ona całkowicie swój charakter, wbrew temu, na co umówiły się strony. Każdy z powodów jako konsument świadomy skutków upadku umowy konsekwentnie wnosił o zasądzenie wskazanych w pozwie kwot w związku z nieważnością umowy o kredyt hipoteczny. Uwzględnienie żądania powodów i wyeliminowanie klauzul abuzywnych powodowało konieczność unieważnienia umowy i stwierdzenie końca jej obowiązywania, ze wszystkimi tego skutkami.

Nieważność umowy skutkowałą uznaniem za zasadne zgłoszonego żądania zapłaty. Podstawę żądania powodów w tym zakresie stanowi art. 410 § 1 i 2 k.c. w zw. z art. 405 k.c.

Powodowie domagali się zwrotu nienależnego świadczenia obejmującego ostatecznie część kwoty wpłaconej przez nich na rzecz pozwanego od dnia obowiązywania umowy. Kwota ta była zasadniczo pomiędzy stronami bezsporna, wynikała z zaświadczenia wystawionego przez pozwanego bank, potwierdzona zestawieniem dokonanym przez powodów a opartym o powyższe zaświadczenie pozwanego. Zarzuty pozwanego dotyczyły jedynie bezpodstawnie przyjętych zasad wyliczeń związanych z wysokością ewentualnego roszczenia o zapłatę.

Podniesiony przez pozwanego zarzut przedawnienia roszczenia powodów nie był zasadny.

O kosztach procesu Sąd Okręgowy orzekł na podstawie art. 98 § 1 i 3 k.p.c. i art. 108 k.p.c.

Apelację od tego wyroku wniósł pozwany bank.

Zaskarżając wyrok w całości, pozwany zarzucił:

1. Naruszenie przepisów postępowania, tj.:

a) art. 233 § 1 k.p.c. poprzez dokonanie dowolnej, a nie wszechstronnej oceny materiału dowodowego oraz dokonanie ustaleń sprzecznych z treścią materiału dowodowego i niezgodnych z rzeczywistym stanem rzeczy, tj.:

i. ustalenie niezgodnie z rzeczywistym stanem rzeczy oraz wyłącznie na podstawie depozycji powodów, że postanowienia umowne dotyczące indeksacji nie zostały indywidualnie uzgodnione z powodami, podczas gdy z dowodów przeprowadzonych w niniejszej sprawie, w tym w szczególności dowodów z dokumentów, wynikają okoliczności przeciwne;

ii. brak uwzględnienia okoliczności: (i) zapoznania się przez stronę powodową z postanowieniami umowy i regulaminu w odniesieniu do kredytu indeksowanego do waluty obcej; (ii) zapoznania strony powodowej z kwestią ryzyka kursowego, ((...)) świadomości strony powodowej w zakresie ryzyka kursowego związanego z wahaniem kursów waluty, do której indeksowany jest kredyt, (iv) świadomego i swobodnego wyboru przez stronę powodową kredytu indeksowanego do waluty obcej oraz świadomej rezygnacji z zaciągnięcia kredytu w złotych i oparcie się w zakresie tych okoliczności wyłącznie na treści zeznań strony powodowej ocenionych w sposób dowolny, podczas gdy z dowodów w postaci dokumentów złożonych w niniejszej sprawie wynikają wskazane okoliczności;

(...). ustalenie niezgodnie z rzeczywistym stanem rzeczy, że pozwany nieprawidłowo pouczył powodów o ryzyku kursowym, podczas gdy z dowodów przeprowadzonych w niniejszej sprawie, w tym w szczególności dowodów z dokumentów, wynikają okoliczności przeciwne;

iv. ustalenie niezgodnie z rzeczywistym stanem rzeczy, że pozwanemu została przyznana dowolność i swoboda w zakresie kształtowania kursów wymiany walut mających zastosowanie do umowy, podczas gdy okoliczność taka nie wynika z żadnych przeprowadzonych w sprawie dowodów, zaś z dostarczonych przez pozwanego informacji i dokumentów wynika, że pozwany bank nie posiadał uprawnienia do arbitralnego lub dowolnego ustalania kursów walut;

v. ustalenie, że zeznania świadka A. S. (w całości) są nieprzydatne dla rozstrzygnięcia sprawy, podczas gdy z zeznań świadka złożonych na rozprawie w dniu 26 września 2018 roku wynika, że posiadał wiedzę dotyczącą m. in. udzielania kredytów hipotecznych tożsamych ze sporną umową i wskazuje źródło tej wiedzy, a także poprzez uznanie, że dokumenty wskazane na stronie 10 uzasadnienia zaskarżonego wyroku nie były istotne dla sprawy;

b) art. 227 k.p.c. w zw. z art. 235² § 2 k.p.c. w zw. z art. 235² § 1 pkt 2 k.p.c. poprzez uznanie za nieistotne i pominięcie dowodów z dokumentów wskazanych na stronie 10 uzasadnienia, tj. Zarządzeń Dyrektora Generalnego z 28 kwietnia 2009 roku, 1 lipca 2009 roku i 29 czerwca 2009 roku, podczas gdy dowody te były istotne dla rozstrzygnięcia sprawy, w szczególności dotyczyły kwestii braku możliwości dowolnego kształtowania przez pozwanego kursu waluty (...) w tabelach kursowych oraz zasad ustalania przez pozwanego kursów walut;

c) art. 235² § 1 pkt. 2, 3 i 5 k.p.c. w zw. art. 227 k.p.c. w zw. art. 278 § 1 k.p.c., poprzez dopuszczenie dowodu z opinii biegłego, co do okoliczności wskazanych w postanowieniu wydanym w dniu 2 października 2020 r., w sytuacji, gdy dowód ten nie był przydatny dla stwierdzenia okoliczności istotnych w sprawie;

powyższe naruszenia przepisów postępowania skutkowały błędnym ustaleniem stanu faktycznego sprawy i w konsekwencji doprowadziły do nieprawidłowego rozstrzygnięcia niniejszej sprawy.

2. Naruszenie przepisów prawa materialnego, tj.:

a) art. 189 k.p.c. poprzez przyjęcie, że stronie powodowej przysługuje interes prawny w ustaleniu nieważności umowy kredytu;

b) art. 353¹ k.c. i art. 358¹ § 1 i 2 k.c. w zw. z art. 69 ust. 1 i 2 prawa bankowego w zw. z art. 58 § 1 i § 3 k.c. oraz art. 65 k.c. poprzez przyjęcie, że (i) w umowie nie została wskazana kwota kredytu, a przede wszystkim nie została określona kwota jaką mają zwrócić kredytobiorcy, oraz (ii) konstrukcja indeksacji przyjęta w umowie zawartej ze stroną powodową została ukształtowana z naruszeniem granic swobody umów i zasady nominalizmu, co prowadzi do nieważności umowy w całości;

c) art. 385¹ § 1 k.c. w związku z art. 4 ust. 2 Dyrektywy Rady 93/13/EWG z 5 kwietnia 1993 r. w sprawie nieuczciwych warunków w umowach konsumenckich (Dz.Urz.U.E.L 1993 Nr 95, str. 29) (dalej "Dyrektywa 93/13") poprzez jego niewłaściwe zastosowanie, polegające na niewyodrębnieniu w łączącej strony umowie o kredyt hipoteczny indeksowany kursem waluty obcej klauzul ryzyka walutowego, dotyczących stricte zastosowania mechanizmu indeksacji zobowiązania kredytowego kursem waluty obcej (dalej "klauzule ryzyka walutowego") oraz klauzul spreadów walutowych, dotyczących wyłącznie odesłania do stosowanych przez bank kursów walutowych (dalej "klauzule spreadowe"), oraz uznaniu, iż wszelkie postanowienia indeksacyjne zawarte w umowie łączącej pozwanego z powodami określają główne świadczenia stron, podczas gdy w świetle aktualnego na dzień orzekania orzecznictwa Trybunału Sprawiedliwości Unii Europejskiej, wydanego na gruncie podobnych spraw, klauzule ryzyka walutowego, uwzględnwszy wyżej wspomniane ich wyodrębnienie, są postanowieniami określającymi główne świadczenia stron, zaś klauzule spreadowe są takiego charakteru pozbawione, tj. nie określają głównego świadczenia stron, co w konsekwencji doprowadziło do przeprowadzenia oceny łącznie klauzuli ryzyka walutowego i klauzuli spreadowej przez pryzmat przesłanek, o których mowa w art. 385¹ § 1 k.c.;

d) art. 65 k.c. i art. 69 Prawa bankowego poprzez błędne przyjęcie, że postanowienia indeksacyjne dotyczące wyłącznie odesłania do stosowanych przez bank kursów walutowych (klauzule spreadowe) określają główne świadczenia stron umowy kredytu;

e) art. 385¹ § 1 zd. 2 k.c. poprzez przyjęcie, że postanowienia indeksacyjne zawarte w umowie nie zostały sformułowane w sposób jednoznaczny i przejrzysty;

f) art. 385¹ § 1 k.c. w zw. z art. 58 § 1 k.c. poprzez przyjęcie, że: (i) postanowienie sprzeczne z bezwzględnie obowiązującym przepisem ustawy może być jednocześnie uznane za niedozwolone postanowienie umowne, oraz że (ii) postanowienia umowne dotyczące indeksacji stanowią niedozwolone postanowienia umowne;

g) art. 56 k.c. w zw. z art. 358 § 2 k.c. w zw. z art. 69 ust. 3 ustawy z dnia 29 sierpnia 1997 r. Prawo bankowe w zw. z art. 6 ust. 1 Dyrektywy Rady 93/13/EWG z dnia 5 kwietnia 1993 r. w sprawie nieuczciwych warunków w umowach konsumenckich poprzez: (i) brak dokonania pełnej obowiązkowej oceny przez Sąd skutków dla strony powodowej potencjalnego uznania umowy za nieważną; (ii) błędne przyjęcie, że brak jest odpowiednich przepisów dyspozytywnych określających zasady indeksacji w umowach kredytu bankowego i w konsekwencji brak odwołania się przez Sąd I instancji do normy art. 358 § 2 k.c. wykładanej łącznie z art. 69 ust. 3 Prawa bankowego w miejsce uznanych za niedozwolone klauzul indeksacyjnych w zakresie, w jakim klauzule te zawierają odesłanie do tabel kursowych banku, w sytuacji gdy taki proces stosowania prawa zmierza do przywrócenia równowagi kontraktowej stron przy jednoczesnym zachowaniu ważności umowy, służy realizacji celów Dyrektywy 93/13/EWG, a ponadto jest zgodny z przepisami prawa krajowego;

h) art. 385¹ § 2 k.c. w związku z art. 6 ust. 1 Dyrektywy 93/13 oraz w związku z motywem dwudziestym pierwszym Dyrektywy 93/13, poprzez brak przyjęcia, że w sytuacji stwierdzenia niedozwolonego (nieuczciwego) charakteru całego mechanizmu indeksacji i konieczności wyeliminowania z umowy postanowień indeksacyjnych dotyczących zasad wypłaty oraz spłaty kredytu, możliwe jest zastosowanie stawki referencyjnej WIBOR, podczas gdy wyeliminowanie całego mechanizmu indeksacji zastosowanego w umowie powinno prowadzić do uznania, że kredyt jest kredytem złotowym, oprocentowanym według sumy stawki referencyjnej WIBOR charakterystycznej dla zobowiązań w walucie polskiej oraz marży banku;

i) art. 405 k.c. w zw. z art. 410 § 1 i 2 k.c. poprzez przyjęcie, że roszczenie strony powodowej znajduje uzasadnienie w przepisach o bezpodstawnym wzbogaceniu;

j) art. 411 pkt 2 i 4 k.c. poprzez uznanie, że stronie powodowej przysługuje prawo do żądania zwrotu rat kredytu w okolicznościach gdy świadczenia te czyniły zadość zasadom współzycia społecznego, a także miały charakter spełnienia świadczenia przed nadejściem terminu wymagalności;

k) art. 4 ustawy z dnia 29 lipca 2011 r., o zmianie ustawy - prawo bankowe oraz niektórych innych ustaw w zw. z art. 69 ust. 3 prawa bankowego i art. 75b prawa bankowego poprzez brak uwzględnienia okoliczności, że od drugiej połowy 2009 r. strona powodowa mogła zdecydować się na zawarcie aneksu, na podstawie którego spłata kredytu byłaby dokonywana bezpośrednio w walucie indeksacji, co powodowałoby, że zakwestionowane przez stronę powodową postanowienia umowne odsyłające do tabel kursowych banku nie miałyby zastosowania.

Pozwany wniósł o zmianę wyroku w całości poprzez oddalenie powództwa w całości oraz zasądzenie od strony powodowej na rzecz pozwanego kosztów procesu za obie instancje.

Powodowie wnieśli o oddalenie apelacji pozwanego.

Sąd Apelacyjny zważył, co następuje:

Apelacja pozwanego zasługuje na uwzględnienie jedynie z uwagi na skuteczność podniesionego na etapie postępowania apelacyjnego zarzutu zatrzymania.

Pozwany w swej apelacji podniósł zarówno zarzuty naruszenia prawa procesowego, jak i prawa materialnego. W pierwszej kolejności odniesienia wymagają zarzuty naruszenia prawa procesowego, zwłaszcza, że pozwany w ramach tej grupy zarzutów zakwestionował zarówno zakres przeprowadzonego w sprawie postępowania dowodowego, jak i poczynione przez Sąd Okręgowy ustalenia faktyczne.

Pozwany zakwestionował nieprzeprowadzenie dowodu z opinii biegłego. Zdaniem Sądu Apelacyjnego zasadnie Sąd Okręgowy uznał, że nie było potrzeby przeprowadzenia tego dowodu. Twierdzenie o tym, że bank w dowolny sposób mógł kształtować kurs waluty waloryzacji, w tym przypadku kurs franka szwajcarskiego, we własnych tabelach, należy odnosić do postanowień umowy kredytu, która nie precyzuje, jakie parametry ekonomiczne pozwany uwzględni przy ustalaniu kursów tej waluty. Ustalenia kursów (...), a co za tym idzie wysokość zobowiązań powodów, tj. zarówno wysokość zaciągniętego przez powodów kredytu ustalonego w (...), jak i wysokość rat kredytu, pozostawały poza kontrolą powodów, jako kredytobiorców. Twierdzenie o dowolności banku w zakresie kształtowania kursów waluty musi być odnoszone do postanowień umowy, a nie ogólnej działalności banku w sektorze bankowym, konkurencji na rynku usług bankowych, która wymusza potrzebę uwzględnienia realiów rynkowych przy kształtowaniu kursów walut w tabelach banku. Pozwany kwestionując ustalenie, że miał on dowolność i swobodę w zakresie kształtowania kursów wymiany walut mających zastosowanie do umowy, nie zaprzeczył temu, że ani umowa ani regulamin nie określały sposobu ustalania kursów walut ujmowanych w tabelach kursów walut pozwanego banku. Zatem przeprowadzanie dowodu z opinii biegłego w celu ustalania, czy kursy ustalone przez pozwanego banku nie odbiegały od kursów rynkowych, było zbędne. Z tych samych powodów nie można zgodzić się z zarzutem naruszenia art. 227 k.p.c. w zw. z art. 235² § 2 k.p.c. w zw. z art. 235² § 1 pkt 2 k.p.c., którego pozwany upatruje w uznaniu za nieistotne i pominięciu dowodów z Zarządzeń Dyrektora Generalnego z 28 kwietnia 2009 roku, 1 lipca 2009 r. i 29 czerwca 2009 r. Tymi dowodami pozwany zmierzał do wykazania braku możliwości dowolnego kształtowania kursu waluty (...) w tabelach kursowych i zasad, w oparciu o które te kursy były rzeczywiście ustalone. Tymczasem to, jak faktycznie pozwany ustalał kursy walut może świadczyć o tym w jaki sposób pozwany wykonywał umowę, a te okoliczności nie mają znaczenia dla oceny abuzywności postanowień umowy.

Pozwany w swej apelacji zakwestionował również poczynione przez Sąd Okręgowy ustalenia faktyczne. Zakwestionował ustalenie, że postanowienia umowne dotyczące indeksacji nie zostały indywidualnie uzgodnione z powodami. Zdaniem Sądu Apelacyjnego zarzut ten jest o tyle niezasadny, że pozwany nie przeczy, że umowa została zawarta w oparciu o opracowany przez bank wzorzec umowy. Taki sposób zawierania umowy w zasadzie wyklucza możliwość indywidualnego wpływania przez konsumenta na treść powstałego stosunku prawnego. Za uzgodnione indywidualnie można uznać kwotę kredytu, jak również rodzaj zawieranej umowy jako umowy kredytu indeksowanego kursem (...) co nie oznacza jednak, że sama konstrukcja indeksacji została uzgodniona indywidualnie z powodami. Trzeba zauważyć, że zgodnie z art. 3 ust. 1 zd. 2 dyrektywy 93/13 fakt, że niektóre aspekty warunku lub jeden szczególny warunek były negocjowane indywidualnie, nie wyłącza stosowania niniejszego artykułu do pozostałej części umowy, jeżeli ogólna ocena umowy wskazuje na to, że została ona sporządzona w formie uprzednio sformułowanej umowy standardowej. Wpływ konsumenta musi mieć charakter realny, rzeczywiście zostać mu zaoferowany, a nie polegać na teoretycznej możliwości wystąpienia z wnioskiem o zmianę określonych postanowień umowy. Pozwany nie wykazał, aby powodowie realnie wpływali na postanowienia dotyczące indeksacji. Sama decyzja co do zawarcia umowy zawierającej klauzulę indeksacyjną (którą niewątpliwie podjęto) nie oznacza automatycznie, że klauzule te zostały indywidualnie uzgodnione. Zatem ustalenie Sądu Okręgowego o braku indywidualnego uzgodnienia postanowień umowy regulujących mechanizm indeksacji, m.in. odsyłających to kursów (...) z tabel pozwanego banku nie zostały indywidualnie z powodami uzgodnione, należy uznać za prawidłowe.

Pozwany zakwestionował również ustalenie, że powodowie nie zostali zapoznani z kwestią ryzyka kursowego. Odnosząc się do tego zarzutu należy przede wszystkim wskazać, że okoliczność, że konsument oświadczył, iż jest w pełni świadomy potencjalnego ryzyka wynikającego z zawarcia danej umowy, nie ma sama w sobie znaczenia dla oceny, czy przedsiębiorca spełnił wymóg przejrzystości (por. postanowienie (...) z dnia 6 grudnia 2021r., (...) B., C-670/20). Dla oceny dopełnienia przez bank obowiązków informacyjnych wobec konsumentów istotnym jest to, jakie konkretnie informacje zostały konsumentom przekazane. Z oświadczeń podpisanych przez powodów można jedynie wywieść, że powodowie musieli mieć świadomość istnienia ryzyka kursowego, tj. zależności pomiędzy wysokością ich zobowiązań wynikających z zawartej umowy, a wysokością kursów waluty indeksacji. Nie można jednak utożsamiać samej świadomości istnienia ryzyka walutowego ze świadomością istoty i potencjalnej skali tego ryzyka. Zgodnie ze wskazaniami odnośnie obowiązku informacyjnego banku, płynącymi z orzecznictwa (...) dotyczącego interpretacji

dyrektywy 93/13, przyjęć należy, że warunek dotyczący ryzyka kursowego musi zostać zrozumiany przez konsumenta zarówno w aspekcie formalnym i gramatycznym, jak i w odniesieniu do jego konkretnego zakresu, tak aby właściwie poinformowany oraz dostatecznie uważny i rozsądny przeciętny konsument mógł nie tylko dowiedzieć się o możliwości spadku wartości waluty krajowej względem waluty obcej, w której kredyt był denominowany, ale również oszacować – potencjalnie istotne – konsekwencje ekonomiczne takiego warunku dla swoich zobowiązań finansowych (por. (...) w wyroku z 20 września 2017 r., C 186/16, pkt 49, wyrok z dnia 20 września 2018 r. C - 51/17 (...) (pkt 78). Kredytobiorca musi zostać jasno poinformowany, że podpisując umowę kredytu denominowanego w walucie obcej, ponosi pewne ryzyko kursowe, które z ekonomicznego punktu widzenia może okazać się dla niego trudne do udźwignięcia w przypadku spadku wartości waluty, w której otrzymuje wynagrodzenie w stosunku do waluty obcej, w której kredyt został udzielony. Ponadto przedsiębiorca, w niniejszym przypadku instytucja bankowa, musi przedstawić ewentualne wahania kursów wymiany i ryzyko wiążące się z zaciągnięciem kredytu w walucie obcej (zob. podobnie wyrok z dnia 20 września 2017 r., C 186/16, pkt 50). Kontynuacją tej linii orzeczniczej jest wyrok (...) z dnia 10 czerwca 2021 r. (C-776/19, pkt 65), w którym wyrażono pogląd, według którego w ramach umowy kredytu denominowanego w walucie obcej, narażającej konsumenta na ryzyko kursowe, nie spełnia wymogu przejrzystości przekazywanie temu konsumentowi informacji, nawet licznych, jeżeli opierają się one na założeniu, że równość między walutą rozliczeniową a walutą spłaty pozostanie stabilna przez cały okres obowiązywania tej umowy. Jest tak w szczególności wówczas, gdy konsument nie został powiadomiony przez przedsiębiorcę o kontekście gospodarczym mogącym wpłynąć na zmiany kursów wymiany walut, tak że konsument nie miał możliwości konkretnego zrozumienia potencjalnie poważnych konsekwencji dla jego sytuacji finansowej, które mogą wyniknąć z zaciągnięcia kredytu denominowanego w walucie obcej (por. pkt 74 wyroku (...) z dnia 10 czerwca 2021 r., C-776/19).

Mając na uwadze tak ukształtowane standardy w zakresie obowiązków informacyjnych banku wobec konsumenta, w ustalonym stanie faktycznym, zdaniem Sądu Apelacyjnego, trafnie uznał Sąd Okręgowy, że pozwany nie wykazał, by dopełnił tego obowiązku informacyjnego wobec powodów. Pozwany winien był przekazać powodom taki zakres informacji, który pozwoliłby im uświadomić sobie nie tyle istnienie ryzyka walutowego, co skalę tego ryzyka, a nie tylko informacje o istnieniu tego ryzyka. Ciężar dowodu w tym zakresie spoczywał na pozwanym. Kwestia dopełnienia przez pozwanego banku obowiązku informacyjnego odnośnie ryzyka walutowego ma znaczenie dla oceny czy postanowienia umowy, z których wynika powiązanie wysokości zobowiązań powodów z kursami waluty obcej można uznać za jednoznaczne i zrozumiałe dla konsumentów. (...) w wyroku z dnia 10 czerwca 2021 r. C-776/19, wskazał, że wykładni dyrektywy 93/13 należy dokonywać w ten sposób, że stoi ona na przeszkodzie temu, by ciężar dowodu w zakresie prostego i zrozumiałego charakteru warunku umownego w rozumieniu art. 4 ust. 2 tej dyrektywy spoczywał na konsumentach.

Pozwany zarzucił również oparcie ustaleń w zakresie braku indywidualnego uzgodnienia umowy i braku pouczenia o ryzyku kursowym wyłącznie na treści zeznań powodów ocenionych w sposób dowolny. Wbrew stanowisku pozwanego zeznania powodów co do zasady nie pozostają w sprzeczności z dowodami w postaci dokumentów złożonych w niniejszej sprawie. Jediną sprzeczność można dostrzec w tym, że powodowie podpisali oświadczenie potwierdzające o pouczeniu ich o ryzyku kursowym. Jest to jednak sprzeczność pozorna, bowiem w sytuacji, gdy pozwany nie przekazał powodom wymaganego zakresu informacji, to oświadczenie to należy odczytywać li tylko jako potwierdzenie informacji o samym istnieniu ryzyka kursowego, a nie o jego istocie i potencjalnej skali.

Pozwany w swej apelacji zakwestionował stanowisko Sądu Okręgowego, iż zeznania świadka A. S. są nieprzydatne do czynienia ustaleń faktycznych. Z tym stanowiskiem należy się zgodzić. Pozwany nie przeczy bowiem, że świadek ten nie uczestniczył w zawieraniu umowy z powodami.

W ramach zarzutów naruszenia prawa materialnego pozwany zakwestionował również stanowisko Sądu Okręgowego o nieważności spornej umowy kredytu. Część z tych zarzutów należy uznać za trafne.

Pozwany zakwestionował stanowisko Sądu Okręgowego o bezwzględnej nieważności umowy kredytu z uwagi na sprzeczność jej treści z przepisami prawa i naturą stosunku zobowiązaniowego. Z tymi zarzutami należy się zgodzić. Nie ma racji Sąd Okręgowy uznając, że w treści umowy kwota kredytu nie była wskazana. Oceniana w tej sprawie

umowa spełniała wymogi ustawy Prawo bankowe, ponieważ określała kwotę, walutę kredytu, zasady jego zwrotu oraz jego oprocentowanie. Szczególnie kwota kredytu była określona - w umowie wskazano sposób jej przeliczenia z odwołaniem się do kursu (...) z tabeli kursowej banku. Umowa kredytu wskazywała podstawy do ustalenia wysokości zobowiązania kredytowego powodów Wbrew zatem stanowisku Sądu Okręgowego, nie można w tej sytuacji uznać, że umowa nie określała kwoty kredytu. Inną zupełnie rzeczą jest natomiast to, czy uczynione to zostało w sposób jednoznaczny i czytelny. Zdaniem Sądu Apelacyjnego umowa zawarta przez powodów zawierała też zobowiązanie kredytobiorców do zwrotu kwot kredytu w ratach kapitałowo-odsetkowych, przy czym sposób ich spłaty także został określony z odwołaniem się do postanowień przeliczeniowych w oparciu o kurs waluty obcej z tabeli pozwanego banku. Wskazane więc zostały podstawy ustalania zobowiązania powodów jako kredytobiorców. Takie ukształtowanie umowy, jak w niniejszej sprawie, nie przesądza o tym, że nie zostały w niej określone świadczenia stron. Tak określone świadczenia stron mieszczą się w definicji umowy kredytowej zawartej w art. 69 § 1 Prawa bankowego. Jako taka jest ona dopuszczalna w świetle art. 353¹ k.c. i nie stoi w sprzeczności z zasadą swobody umów. Strony mogą bowiem zawrzeć umowę, w której wysokość świadczenia pieniężnego będzie ustalona według innego niż pieniądź miernika wartości.

Gdy natomiast chodzi o sposób oznaczenia świadczeń powodów, jako kredytobiorców, odwołujący się do kursów waluty obcej ustalanych przez pozwanego bank, to negatywna weryfikacja arbitralności i jednostronności działań banku w tym zakresie powinna odbywać się w płaszczyźnie art. 385¹ k.c., które to przesłanki są zbliżone do zasad współzycia społecznego (por. wyroki Sądu Najwyższego: z dnia 1 marca 2017 r. IV CSK 285/16 czy z 27 listopada 2019r. II CSK 483/18). Po wejściu w życie art. 385¹ k.c. przepis ten traktowany jest jako norma szczególna w stosunku do art. 58 § 2 k.c. Reżim ochrony konsumenckiej nie stoi na przeszkodzie w uznaniu umowy zawartej przez konsumenta za nieważną na podstawie art. 58 § 2 k.c., ale jest to możliwe jedynie wówczas, gdy dojdzie do naruszenia zasad współzycia społecznego w sposób, który nie będzie ograniczać się do rażącego naruszenia interesów konsumenta przez ukształtowanie we wzorcu umowy jego praw i obowiązków w sposób sprzeczny z dobrymi obyczajami. Trzeba mieć na uwadze, że w sprawach z udziałem konsumentów, w przedmiocie objętym działaniem dyrektywy 93/13/EWG, sąd ma obowiązek takiej wykładni przepisów prawa krajowego, by najlepiej oddać rezultat, którego oczekuje prawodawca wspólnotowy (zasada effect utile; por.: wyroki (...) z 4 czerwca 2009 r., C - 243/08 i z 30 kwietnia 2014 r., C-26/13; uzasadnienie uchwały Sądu Najwyższego z 19 października 2017 r., III CZP 42/17). Inaczej rzecz ujmując, należy dać pierwszeństwo takiej sankcji, która odpowiada założeniom dyrektywy 93/13/EWG. W konkluzji stwierdzić trzeba, że właściwą sankcją w tym przypadku wyznaczać będzie art. 385¹ § 1 k.c. Również dotychczasowe orzeczenia Sądu Najwyższego, jakie dotyczyły kształtowania kursu waluty indeksacyjnej przez bank bez wskazania w umowie obiektywnych kryteriów ustalania tych kursów, oceniano właśnie jako niedozwolone postanowienia umowne w rozumieniu art. 385¹ k.c. Potwierdza to również uchwała Sądu Najwyższego z dnia 28 kwietnia 2022 r. III CZP 40/22, w której zostało wyjaśnione, że sprzeczne z naturą stosunku prawnego kredytu indeksowanego do waluty obcej są postanowienia, w których kredytodawca jest upoważniony do jednostronnego oznaczenia kursu waluty właściwej do wyliczenia wysokości zobowiązania kredytobiorcy oraz ustalenia wysokości rat kredytu, jeżeli z treści stosunku prawnego nie wynikają obiektywne i weryfikowalne kryteria oznaczenia tego kursu. Postanowienia takie, jeśli spełniają kryteria uznania ich za niedozwolone postanowienia umowne, nie są nieważne, lecz nie wiążą konsumenta w rozumieniu art. 385¹ k.c.

Właściwą płaszczyzną oceny postanowień umowy kredytowej jest zatem art. 385¹ k.c. i Sąd Okręgowy taką ocenę przeprowadził uznając, że kwestionowane przez powodów postanowienia umowy kredytu mają charakter abuzywny, a po ich eliminacji, nie można sprzecznej umowy utrzymać w mocy.

Pozwany w swej apelacji zakwestionował tę ocenę Sądu Okręgowego, ale zarzuty pozwanego nie są jednak zasadne.

Pozwany zarzucił naruszenie art. 385¹ § 1 k.c. polegające na niezasadnym przyjęciu, że klauzule określające sposób przeliczania kwoty kredytu wyrażoną w złotych polskich na franki szwajcarskie oraz poszczególnych rat kredytu, które

powodowie obowiązani byli spłacać wyrażone we frankach szwajcarskich na złote polskie, zawarte w umowie której spór dotyczy, są sprzeczne z dobrymi obyczajami i rażąco naruszają interesy powodów. Zarzut ten nie jest zasadny.

Po pierwsze, postanowienia umowy kredytu, które uprawniają bank do jednostronnego ustalenia kursów walut, są nietransparentne i pozostawiają pole do arbitralnego działania banku. W ten sposób obarczają kredytobiorcę nieprzewidywalnym ryzykiem oraz naruszają równorzędność stron (zob. wyroki Sądu Najwyższego z: 22 stycznia 2016 r., sygn. akt I CSK 1049/14; 1 marca 2017 r., sygn. akt IV CSK 285/16; 19 września 2018 r., sygn. akt I CNP 39/17; 24 października 2018 r., sygn. akt II CSK 632/17; 13 grudnia 2018 r., sygn. akt V CSK 559/17; 27 lutego 2019 r., sygn. akt II CSK 19/18; 4 kwietnia 2019 r., sygn. akt III CSK 159/17; 9 maja 2019 r., sygn. akt I CSK 242/18; 29 października 2019 r., sygn. akt IV CSK 309/18; 11 grudnia 2019 r., sygn. akt V CSK 382/18; 30 września 2020 r., sygn. akt I CSK 556/18; 2 czerwca 2021 r., sygn. akt I CSKP 55/21, z 28 września 2021 r. Sygn. akt I CSKP 74/21). Odnośnie do klauzul indeksacyjnych, w orzecznictwie Trybunału Sprawiedliwości również wskazywano na nieuczciwy ich charakter (por. np. wyroki z dnia 14 marca 2019 r. C -118/17, z dnia 20 września 2018 r. C 51/17, z dnia 20 września 2017 r., C - 186/16). Tę linię orzecznictwa potwierdził Sąd Najwyższy w uchwale z dnia 28 kwietnia 2022 r. III CZP 40/22 wskazując, że sprzeczne z naturą stosunku prawnego kredytu indeksowanego do waluty obcej są postanowienia, w których kredytodawca jest upoważniony do jednostronnego oznaczenia kursu waluty właściwej do wyliczenia wysokości zobowiązania kredytobiorcy oraz ustalenia wysokości rat kredytu, jeżeli z treści stosunku prawnego nie wynikają obiektywne i weryfikowalne kryteria oznaczenia tego kursu. Postanowienia takie, jeśli spełniają kryteria uznania ich za niedozwolone postanowienia umowne, nie są nieważne, lecz nie wiążą konsumenta w rozumieniu art. 385¹ k.c. Stanowisko wyrażone w tych orzeczeniach należy podzielić, bez potrzeby powtarzania całej argumentacji prawnej.

Co istotne, w niniejszej sprawie zasadnie Sąd Okręgowy uznał za abuzywne te wszystkie postanowienia, które przesądzają o ryzyku walutowym, a więc postanowienia regulujące mechanizm waloryzacji kredytu, jak i poszczególnych rat kredytu, z uwagi na niedopełnienie przez pozwanego banku wobec powodów obowiązku informacyjnego. Jak zostało ustalone w niniejszej sprawie, pozwany nie wykazał, by dopełnił wobec powodów obowiązku informacyjnego.

W ocenie Sądu Apelacyjnego należy zgodzić się z Sądem Okręgowym, że przedmiotem oceny w aspekcie naruszenia dobrych obyczajów i interesów konsumenta (art. 385¹ § 1 k.c.) powinna być klauzula ryzyka kursowego w znaczeniu szerokim, a więc te wszystkie postanowienia umowy, których elementem jest ryzyko kursowe.

Sąd Apelacyjny podziela stanowisko Sądu Okręgowego, że umowne klauzule waloryzacyjne, obciążające konsumentów nieograniczonym ryzykiem zmiany kursu waluty, w oparciu o które ustalana była wysokość zobowiązania kredytowego powodów, jak i wysokość rat kredytu, które obowiązani byli spłacać, są sprzeczne z dobrymi obyczajami i w sposób rażąco naruszają interes powodów jako konsumentów (art. 385¹ § 1 k.c.).

Pozwany w swej apelacji podniósł zarzut błędnego uznania przez Sąd Okręgowy, że klauzule spreadu dotyczą głównego świadczenia stron. Odnosząc się do tego zarzutu należy wskazać, że budzący pewne zastrzeżenia sposób przeliczenia zobowiązań według dwóch różnych kursów walut był także przedmiotem wypowiedzi orzeczniczych (por. np. wyroki Sądu Najwyższego: z dnia 19 marca 2015 r., IV CSK 362/14, z dnia 22 stycznia 2016 r., I CSK 1049/14, z dnia 1 marca 2017 r., IV CSK 285/16). Jak podkreślił Sąd Najwyższy w wyroku z dnia 14 lipca 2017r., II CSK 803/16 spread walutowy jest źródłem dodatkowej korzyści banku, ale nie oznacza to automatycznie sprzeczności umowy z art. 69 ust. 1 prawa bankowego. Sam zresztą ustawodawca nie traktował spreadu jako instytucji niedopuszczalnej, skoro w ustawie z dnia 12 maja 2011 r. o kredycie konsumenckim (Dz.U. nr 126, poz. 715 ze zm.) do spreadu się odwoływał. Przy aprobacie dla tego stanowiska nie było podstaw do stwierdzenia nieważności umowy lub jej części z w/w przyczyny. W umowie zawartej przez strony na mechanizm rozliczeniowy składały się postanowienia indeksacyjne oraz tzw. postanowienia spreadowe. Powszechnie przyjmuje się, że te pierwsze pociągają za sobą ryzyko związane z kursem wymiany i stanowią kluczowy element kredytów indeksowanych oraz denominowanych (por. np. wyroki Trybunału Sprawiedliwości z dnia 14 marca 2019 r. C -118/17, z dnia 20 września 2018 r. C 51/17, z dnia 20 września 2017 r.,

C – 186/16). Ponieważ za główne świadczenia uznawane są te, które charakteryzują daną umowę, z zaliczeniem do nich m.in. klauzul ryzyka kursowego (por. np. wyroki Trybunału Sprawiedliwości: z dnia 14 marca 2019 r., C – 118/17 czy z dnia 3 października 2019 r., C – 260/18), rozważane postanowienia indeksacyjne wchodziły do tej grupy. Z kolei klauzule spreadowe są w orzecznictwie bądź odrębnie rozpatrywane, z uwagi na wyznaczenie im technicznej roli przeliczeniowej na etapie wykonawczym bądź traktuje się je jako składnik całościowej waloryzacji, związany z charakterem zobowiązania dłużnika (por. uzasadnienie wyroku Sądu Najwyższego z dnia 11 grudnia 2019 r., V CSK 382/18). Występujące między analizowanymi w sprawie klauzulami powiązanie było tak ścisłe, że bez oznaczenia sposobu przeliczenia przeprowadzenie waloryzacji byłoby w praktyce niemożliwe. Skłaniałoby to do spojrzenia na zastosowany schemat całościowo, z potraktowaniem go jako głównego przedmiotu umowy. Nie wyłączało to kontroli abuzywności zważywszy na sposób sformułowania klauzul, który ani na etapie informacji przedkontraktowej, ani w samych rozwiązaniach umownych nie pozwalał na ustalenie faktycznych obciążeń kredytobiorców.

Natomiast klauzule, które odsyłają do kursów walut obcych z tabel pozwanego banku, wbrew stanowisku pozwanego, określają główne świadczenia stron. W umowie zawartej przez strony na mechanizm rozliczeniowy składały się postanowienia indeksacyjne oraz tzw. postanowienia spreadowe. Powszechnie przyjmuje się, że te pierwsze pociągają za sobą ryzyko związane z kursem wymiany i stanowią kluczowy element kredytów indeksowanych oraz denominowanych (por. np. wyroki Trybunału Sprawiedliwości z dnia 14 marca 2019 r. C -118/17, z dnia 20 września 2018 r. C 51/17, z dnia 20 września 2017 r., C – 186/16). Ponieważ za główne świadczenia uznawane są te, które charakteryzują daną umowę, z zaliczeniem do nich m.in. klauzul ryzyka kursowego (por. np. wyroki Trybunału Sprawiedliwości: z dnia 14 marca 2019 r., C – 118/17 czy z dnia 3 października 2019 r., C – 260/18), rozważane postanowienia indeksacyjne wchodziły do tej grupy. Wbrew stanowisku pozwanego, uznać należy, że wobec braku wskazania w umowie sposobu ustalania kursów (...), od którego uzależniona była kwota wypłaconego powodowi kredytu, jak i wysokość rat, które powodowie obowiązani byli spłacać, postanowienia indeksacyjne nie mogą być uznane za sformułowane w sposób jednoznaczny.

Nie można również zgodzić się z zarzutem naruszenia art. 385¹ § 2 k.c., którego pozwany upatruje w uznaniu przez Sąd Okręgowy, że bez postanowień, które zostały uznane za abuzywne, brak jest możliwości utrzymania w mocy spornej umowy. Określenie sposobu przeprowadzenia przeliczenia świadczeń stron odnosi się do głównego przedmiotu umowy kredytu. Bez uregulowania miarodajnego kursu waloryzacja nie może zostać przeprowadzona (por. wyrok Sądu Najwyższego z dnia 11 grudnia 2019 r., V CSK 382/18). Również w orzecznictwie Trybunału Sprawiedliwości przyjęto, że w razie stwierdzenia abuzywności klauzuli ryzyka walutowego utrzymanie umowy nie wydaje się możliwe z prawnego punktu widzenia, co dotyczy także klauzul przeliczeniowych przewidujących spread walutowy (por. wyroki Trybunału Sprawiedliwości Unii Europejskiej z dnia 14 marca 2019 r., C-118/17 i z dnia 5 czerwca 2019 r., C-38/17). W klauzuli przeliczeniowej nie da się wydzielić elementu, który normatywnie mógłby być odrębnie oceniany i stanowić podstawę do wyprowadzania wniosku o utrzymaniu waloryzacji. Brak jest również możliwości uzupełnienia umowy po eliminacji z jej treści postanowień abuzywnych.

W wyroku z dnia 3 października 2019 r., C-260/18, (...) negatywnie ocenił możliwość zastąpienia niewiążących konsumenta postanowień umownych poprzez zastosowanie rozwiązań opartych na ogólnych normach art. 56 k.c., 65 k.c., 353¹ k.c., 354 k.c. Wykluczył możliwość interpretowania art. 6 ust. 1 dyrektywy 93/13 w sposób dopuszczający uzupełnianie tak powstałych luk w umowie na podstawie przepisów krajowych o charakterze ogólnym, w szczególności odwołujących się do zasad słuszności lub ustalonych zwyczajów i to niezależnie od ewentualnej zgody stron umowy. (...) wprawdzie dopuścił w drodze wyjątku, a więc pod pewnymi szczególnymi warunkami, możliwość zastąpienia nieuczciwych postanowień umownych przepisem prawa krajowego o charakterze dyspozytywnym, jednak wskazał, że nie jest możliwe uzupełnienie luk w umowie, spowodowanych usunięciem z niej nieuczciwych warunków, wyłącznie na podstawie przepisów krajowych o charakterze ogólnym. (...) wyjaśnił, że art. 6 ust. 1 dyrektywy 93/13 nie stoi na przeszkodzie temu, aby po stwierdzeniu nieuczciwego charakteru niektórych warunków umowy kredytu indeksowanego do waluty obcej i oprocentowanego według stopy procentowej bezpośrednio powiązanej ze stopą międzybankową danej waluty, sąd przyjął, zgodnie z prawem krajowym, że ta umowa nie może nadal obowiązywać bez takich warunków z tego powodu, iż ich usunięcie spowodowałoby zmianę charakteru głównego przedmiotu umowy.

Przede wszystkim chodziło tu o zaniknięcie ryzyka kursowego w sytuacji, gdy klauzule waloryzacyjne (w tej sprawie denominacyjne) określają główne świadczenia stron. W konsekwencji zastąpienie przez sąd klauzul abuzywnych, np. kursem średnim waluty obcej ogłaszanym przez NBP należy wykluczyć jako sprzeczne z celem dyrektywy 93/13.

Możliwość zastępowania przez sąd nieuczciwych warunków zawartych w umowach została więc co do zasady wykluczona. Co prawda w orzeczeniu z 26 marca 2019 r. wydanym w sprawie C-70/17 (...) wskazał, że postanowienia dyrektywy nie sprzeciwiają się temu, by sąd krajowy zarządził skutkom nieważności takiego mającego nieuczciwy charakter warunku poprzez zastąpienie go przepisem, na którym został oparty ten warunek, w nowym brzmieniu, mającym zastosowanie w przypadku porozumienia stron pod warunkiem, że umowa kredytu hipotecznego nie może dalej obowiązywać w przypadku usunięcia tego mającego nieuczciwy charakter warunku i że stwierdzenie nieważności całej umowy naraża konsumentów na szczególnie niekorzystne konsekwencje. Ten ostatni warunek, wobec jednoznacznego stanowiska powodów, nie został w niniejszej sprawie spełniony.

Nie można zgodzić się z zarzutem naruszenia art. 4 ustawy z dnia 29 lipca 2011 r., o zmianie ustawy - prawo bankowe oraz niektórych innych ustaw w zw. z art. 69 ust. 3 prawa bankowego i art. 75b prawa bankowego, którego pozwany upatruje w braku uwzględnienia okoliczności, że od drugiej połowy 2009 r. powodowie mogli zdecydować się na zawarcie aneksu, na podstawie którego spłata kredytu byłaby dokonywana bezpośrednio w walucie indeksacji. Po pierwsze, zawarcie takiego aneksu, jeśli tej czynności nie towarzyszyłaby świadoma wola usunięcia w treści umowy klauzul abuzywnych, nie stałoby na przeszkodzie dokonaniu oceny abuzywności postanowień umowy w kształcie z daty zawarcia umowy. Poza tym, zawarcie takiego aneksu nie chroniłoby powodów przed ryzykiem walutowym wynikającym z klauzul indeksacyjnych.

Skoro bez postanowień abuzywnych nie można umowy utrzymać w mocy, za niezasadne uznać należy zarzuty naruszenia art. 405 k.c. i art. 410 k.c.

Nie ma racji pozwany zarzucają naruszenie art. 411 pkt 2 i 4 k.c. Przepis art. 411 pkt 2 k.c. dotyczy przypadków spełnienia świadczenia przez podmioty mające jedynie moralny obowiązek świadczenia, np. wynikający z relacji rodzinnych, nie zaś każdej sytuacji, gdy doszło do spełnienia świadczenia mimo braku podstawy prawnej (wyrok Sądu Najwyższego z dnia 21 września 2004 r., II PK 18/04, OSNAPiUS 2005, Nr 6, poz. 84). Chodzi tu więc o wypadki szczególne, nie zaś świadczenie na podstawie nieważnej umowy cywilnoprawnej. Nie ma zresztą potrzeby odwoływania się do tego przepisu, skoro bankowi służą instrumenty prawne np. potrącenie, za pomocą których może dochodzić od powoda zwrotu przekazanych mu środków pieniężnych. Ten ostatni argument przemawia też za odrzuceniem tezy o sprzeczności rozstrzygnięcia uwzględniającego powództwo z konstytucyjnymi zasadami proporcjonalności i pewności prawa. W oczywisty sposób nie zachodzi też wypadek przewidziany w art. 411 pkt 4 k.c., ponieważ powodowie spełniali świadczenia wynikające z umowy przed jej upadkiem.

Zdaniem Sądu Apelacyjnego na uwzględnienie zasługiwał podniesiony przez pozwanego zarzut zatrzymania. Sąd Apelacyjny w obecnym składzie podziela pogląd wyrażony w wyroku Sądu Najwyższego z dnia 7 marca 2014 r. (IV CSK 440/13), że umowa kredytu jest umową wzajemną. Zobowiązanie kredytodawcy do udostępnienia środków pieniężnych jest odpowiednikiem zobowiązania kredytobiorcy do zapłacenia oprocentowania i prowizji. Z tych względów znajdują do niej zastosowanie przepisy Kodeksu cywilnego o skutkach wykonania i niewykonania zobowiązań z umów wzajemnych (art. 487 k.c. i nast.). Co istotne, w doktrynie wyrażany jest pogląd o możliwości stosowania art. 497 k.c. w związku z art. 496 k.c. w drodze analogii do umów, które nie mają charakteru umów wzajemnych (por. T. Wiśniewski w „Prawo zatrzymania w kodeksie cywilnym” str. 122-123, Warszawa 1999 str. 123).

Realizacja prawa zatrzymania polega na złożeniu wierzycielowi stosownego oświadczenia woli o skorzystaniu z tego prawa, które to oświadczenie ma charakter prawnokształtujący i powoduje zmianę dotychczasowej sytuacji prawnej stron. Pozwany złożył powodom takie oświadczenie ujęte w piśmie z dnia 31 maja 2022 r. doręczonym powodom 6 czerwca 2022 r.

Zarzut zatrzymania może być podniesiony jako zarzut ewentualny. Należy w tym zakresie odwołać się do argumentów, które uzasadniają podniesienie zarzutu potrącenia, który niewątpliwie jest zarzutem dalej idącym, jako zarzutu

ewentualnego. Sąd Najwyższy w uzasadnieniu wyroku z dnia 9 listopada 2011 r., (sygn. akt 70/11) wskazał, że podniesienie zarzutu zatrzymania jako zarzutu ewentualnego, na wypadek uznania zasadności roszczeń powodów, jest dopuszczalne. Dopuszczalne jest i nie stanowi zakazanego potrącenia pod warunkiem dokonania przez pozwanego ewentualnego potrącenia swej wzajemnej wierzytelności, tj. potrącenia jej tylko na wypadek, gdyby objęta żądaniem pozwu wierzytelność, którą kwestionuje, została uznana przez sąd za uzasadnioną (por. wyroki Sądu Najwyższego z dnia 22 listopada 1968 r. I CR 538/68; z dnia 1 grudnia 1961 r. 4 CR 212/61 z dnia 14 listopada 2008 r. V CSK 169/08).

Nie mają racji powodowie wskazując na rozprawie w dniu 14 czerwca 2022 r., że zaoferowali już świadczenie pozwanemu poprzez spłatę rat kredytu. Powodowie winni zaoferować pozwanemu zwrot świadczenia nienależnego, jakim jest kwota przekazanego im kredytu, tj. kwota 149 900 zł.

Świadczenie banku, którego dotyczy zarzut zatrzymania nie jest przedawnione. O upadku umowy można bowiem mówić od dnia 15 września 2021 r., kiedy to na rozprawie po pouczeniu o skutkach upadku umowy, powodowie jako konsumenci podtrzymali swą wolę stwierdzenia nieważności umowy.

Z tych powodów Sąd Apelacyjny na podstawie art. 386 § 1 k.p.c. zmienił zaskarżony wyrok w punkcie drugim częściowo w ten sposób, że zastrzegł, iż zapłata zasądzonej na rzecz powodów kwoty 99 742,65 zł nastąpi po zaoferowaniu pozwanemu przez powodów kwoty 149 900 zł. W pozostałym zakresie apelacja pozwanego, jako niezasadna, została oddalona w oparciu o art. 385 k.p.c.

O kosztach procesu Sąd Apelacyjny orzekł w oparciu o art. 100 zd. drugie k.p.c.

Beata Kozłowska